

گاه‌شماری
و جشن‌های ایران باستان

مردگیران، مزدگیران (روز زن).

روز پنجم هرماه موسوم است به‌سپننه آرمشی تی Spenta—Armaiti که چهارمین امشاسپند در دیانت زرتشتی است. این واژه مرکب است از سپننه Spenta یا سپند به معنی پاک و مقدس و آرمشی‌تنی Armaiti به معنی فروتنی و بردباری. پس نام امشاسپند به معنی سازگاری و فروتنی و بردباری نیک و مقدس است. این واژه در پهلوی به‌گونهٔ سپندارمت^{۶۰} و در فارسی سپندارمذ، اسفندارمذ و اسفند شده است.

سپندارمذ روز پنجم از هر ماه و ماه دوازدهم سال است. در شکل معنوی و مینوی‌اش مظهر بردباری و سازگاری اهورامزدا است و در جهان مادی و خاکی نگهبانی زمین به وی سپرده شده. براین با روش و قاعدهٔ کلی، روز پنجم اسفند به مناسبت تقارن نام روز و ماه جشن بوده است. این جشن همراه با آداب و رسوم و تشریفات ویژه برگزار می‌شد. نخستین جشنی که در این روز برگزار می‌شد، جشن مردگیران یا مزدگیران بوده است. این جشن ویژهٔ زنان بوده و به‌مناسبت تجلیل و بزرگداشتشان برپا می‌گشت. این جشن را خلف تبریزی، پنج روز آخر اسفند یسار کرده^{۶۱}، اما در سایر منابع روز پنجم یاد شده است.

به‌بیان ابوریحان اسفندارمذ ایزد موکل بر زمین و ایزد حامی و نگاهبان زنان شوهردوست و پارسا و درست‌کار بوده. به

۵۹- آثارالباقیه، چاپ سوم، ص ۲۵۳

60- Spandarmat

۶۱- برهان قاطع، جلد چهارم - ص ۱۹۸۴.

همین مناسبت این روز، عید زنان قرار داشت. مردم به جهت گرمی داشت، به آنان هدیه داده و یخشش می‌کردند. در زمان ابوریحان این رسم هنوز رواج داشته است. نه بر آنکه فقط از هدایا و دهش‌هایی برخوردار می‌شدند، بلکه زنان نوعی فرمانروایی می‌کردند و مردان باید که از آنان فرمان می‌بردند. گردیزی نوشته است از این جهت جشن را مردگیران می‌گفتند که زنان به اختیار خویش و با آزادی، شوی و مرد زندگی خود را برمی‌گزیدند.

چنانکه اشاره شده، این جشن به نام مزدگیران یا مزدگیران نیز ضبط شده. وجه تسمیه این عنوان نیز شاید بدان جهت باشد که در این روز که عید ویژه زنان بوده، مردان جهت گرمی داشتن و قدردانی، مزد و پاداشی به صورت هدایا بدانان می‌دادند و از آنان اطاعت کرده و آرزوهایشان را برآورده می‌نمودند. در واقع می‌توان گفت که روز جشن زنان بوده است.

اکنون مهر ورزیده این دیدگاه را با این فرهنگ مقایسه کنید

سوره نسا(۴) آیه ۳۴

مردان را بر زنان تسلط و حق نگهبانی است. بواسطه آن برتری که الله بعضی را بر بعضی مقرر داشته ... و زنانیکه از مخالفت و نافرمانی آنها بی‌مناکاید باید نخست پند دهید و از خوابگاهشان دوری جوئید در صورت نافرمانی آنها را بزدن تنبیه کنید

وزن ایرانی از این

(چهره پوراندخت)

و این

Pieces for life, Miankuch - Bakhtiyari
Photographed by M.Mahmoudian

شورزندگی، میانکوه - بختیاری
عکاس: مسلم محمودیان

نخست به این

عکس زیر نمونه‌ای از فروش زنان شرافتمند ایرانی است که به دست مسلمانان عرب در بازارهای برده فروشی به قیمت گزافی فروخته میشدند. (برداشته شده از موزه لور، پاریس)

سپس به این شکل برگردانده شد

لیستی از تمام فسیتوالها، جشن ها و شادمانی های ایرانیان در دوران باستان. حالا این لیست را با روزهای سوگواری فرهنگ اسلامی حاکم بر ایران امروز ما سنجش کنید. روشن است که سنُ رور و شادمانی از میهن ما رخت بر بسته است.

هشت	جشنهای ایران باستان
۱۶۸	مراسم جشن فروردگان
۱۷۲	جشن فروردینگان یا فرودگت
۱۷۳	مراسم فروردگان میان پارسیان - موکتاه
۱۷۴	در باب ده روز فروردگان و روزگار مام و باب
۱۷۷	بخش ششم: جشن سوری - چهارشنبه سوری
۱۷۹	فشرده بخش ششم
۱۸۱	جشن سوری - چهارشنبه سوری: جشنهای آتش
۱۸۸	لرک یا آجیل مشکل گشا
۱۸۹	فال گوش، فال کوزه
۱۹۱	اهدای آجیل و شیرینی در شب جشن سوری
۱۹۳	جشن آخر سال میان مردم آذربایجان، کردستان و شیراز
۲۰۵	مراسم چهارشنبه سوری در خراسان
۲۰۶	کوزه شکنی
۲۰۶	آجیل مخصوص
۲۰۷	آش نذری
۲۰۷	بخت گشایی دختران
۲۰۹	مراسم چهارشنبه سوری
۲۱۰	توپ مروارید
۲۱۰	آتش افروختن
۲۱۱	کوزه شکنی
۲۱۱	آجیل شیرین چهارشنبه سوری
۲۱۲	فال گوش
۲۱۲	گره گشایی
۲۱۳	دفع چشم زخم و بخت گشایی
۲۱۳	کندر و خوشبو
۲۱۳	قلیاسودن
۲۱۴	آش بیضار
۲۱۴	فال گرفتن با بلونی
۲۱۵	آداب چهارشنبه سوری در شهرهای دیگر ایران
۲۱۷	حدسی دربارهٔ میداء پیدایش شب چهارشنبه سوری
۲۱۹	بخش هفتم: نوروز، سوابق تاریخی تا به امروز - جشن آبریزگان
۲۲۱	فشرده بخش هفتم

۲۲۷	نوروز جشن بزرگ ملی
	سوابق کهن جشن و مراسم نوروزی، مراسم برای درگذشتگان
۲۳۱	میان اقوام کهن
۲۳۶	جشن بهاری و مراسم سوگواری
۲۳۸	سبزه‌های نوروزی و به‌آب افکندن آن و مراسم سبزه
۲۴۰	ساکتا، جشن باطنی - ایرانی و مراسم کوسه‌برنشین و میرنوروزی
۲۴۲	هنگام جشن‌ها، نوروز همیشه در اعتدال بهاری نبوده
۲۴۷	روایات تاریخی و داستانی پیدایش نوروز
۲۴۹	نوروز در فروردین‌ماه
۲۵۰	نوروز و علت‌های پیدایش آن
۲۵۵	نوروز بزرگ
۲۶۴	نوروز بزرگ و نوروز کوچک یا خردک یا نوروز خاصه و نوروز عامه
۲۶۸	عین «رامش‌آغام» در ایام نوروز از زرتشتیان بخارا
۲۷۱	نخستین ملیعه نوروز و یادمان سیاوش میان زرتشتیان بخارا
۲۷۴	نوروز کشاورزان
۲۷۵	هنگام نوروز و نوروزها
۲۷۶	نوروز معتقدی: نوروز در زمان خلافت المعتضد بالله
۲۷۷	نوروز عضدی: نوروز در زمان عضدالدوله دیلمی
۲۷۸	نوروز سلطانی، جلالی
۲۸۱	نوروز خوارزمشاهی
۲۸۱	تاریخ غازانی‌خانی
۲۸۲	قدمت نوروز
۲۸۸	نوروز بزرگ
۲۹۲	نوروز و الحان و سرودهای نوروزی در موسیقی
۲۹۷	روز خرداد از ماه فروردین، نوروز بزرگ
۳۰۱	جشن شاه‌کیخسرو
۳۰۳	یک متن اصیل درباره «رسم‌های بهدینان» در نوروز
۳۰۷	آداب روز خرداد از ماه فروردین
۳۰۸	نوروز میان پارسیان
۳۰۹	شش پنجه ماه
۳۱۲	مراسم نوروزی، سبزه
۳۱۳	مراسم نوروزی در حضور شاه
۳۱۵	تحلیلی از مراسم و سفره نوروزی در دربار ساسانیان
۳۱۷	مراسم نوروزی و خطبه خوانی در حضور شاه به‌موجب نوروزنامه

۳۱۹	مراسم دادخواهی و یار عام توروژی
۳۲۱	شیوه دادخواهی در یار عام خسرو اول
۳۲۲	تادیه مالیات و هدایای توروژی
۳۲۸	جشن و مراسم آبپاشی (آبریزگان)
۳۳۰	جشنهای آبپاشان در دوران خلفای عباسی و فاطمی
۳۳۳	جشن آبپاشی میان آشوریهای ایرانی
۳۳۹	جشن آبپاشان در پاکستان و هند
۳۴۶	جشن آبریزگان، علل پیدایش
۳۵۱	سنت شستوشو و آبپاشان در نوروژ
۳۵۶	خوان نوروژی، هفتسین
۳۶۴	ریشههای دینی و کهن هفتسین
۳۷۵	مراسم کوسدیرنشین یا بهارچشن
۳۸۲	میر نوروژی
۳۸۵	مراسم میرنوروژی در دوران خلفا
۳۸۷	حاجی فیروز، آتشافروز
۳۸۹	نوروژ در روایات اسلامی
	در بیان نوروژها به سالک هجری و بیان آنکه هر نوروژ در چه روزی از
۳۹۵	ماههای عربی اتفاق افتاده، و نیز ذکر سالهای بی نوروژ
۴۰۵	نمونه‌هایی از اشعار درباره نوروژ
۴۱۲	نوروژ پس از ساسانیان در دربارهای ایران
۴۲۰	نوروژ در هند و پاکستان
۴۲۴	نوروژ به روایت «توزک جهانگیری»
۴۴۰	نوروژ در پاکستان
	نوروژ از زمان صفویه تا پایان قاجارها از نوشته‌های جهانگردان:
۴۴۲	مراسم نوروژی در زمان صفویه
۴۴۲	نوروژ در زمان صفویه از مشاهده شاردن
۴۴۸	زمان شاه صفی
۴۵۱	مراسم نوروژی مقارن با آغاز قدرت قاجاریه
۴۵۲	مراسم نوروژی در دوران ناصرالدین شاه
۴۵۷	مراسم نوروژی در دوران فتحعلیشاه
۴۵۹	نوروژ
۴۷۹	مسابقه‌های کشتی و نمایش‌ها در نوروژ
۴۸۱	بخش هشتم: جشن مهرگان، یلدا

۲۸۳	فشرده مطالب بخش هشتم
۴۸۶	چشن مهرگان
۴۸۹	مهر، میترا - یغ بزرگ
۴۹۱	مهریشت، سرودی درباره یغ مهر
۵۰۰	چشن مهرگان و هنگام برگزاری آن
۵۰۱	نفوذ و انتشار آیین مهر در مغرب‌زمین
۵۰۲	مهرگان در دوران هخامنشی و ساسانی
۵۰۸	خوان مهرگانی و مراسم مهرگان در حضور شاهان
۵۱۰	خوان مهرگانی، برگزاری چشن مهرگان نزد زرتشتیان
۵۱۴	گزارشی از مراسم چشن مهرگان میان زرتشتیان کرمان و یزد
۵۱۵	مهرگان کوچک و مهرگان بزرگ
۵۱۸	پیدایش مهرگان و انگیزه‌های برپایی آن
۵۲۴	مهرگان به‌روزگار ساسانیان
۵۲۴	مهرگان در دوران اسلامی و در ادبیات
۵۲۴	مهرگان در دوران خلافت عباسیان در بغداد
۵۲۶	الغان موسیقی ویژه در چشن مهرگان
۵۳۷	یلدء شب یلدء هنگام و سبب برگزاری شب یلدء
۵۴۲	یلدء، در مآخذ تاریخی و شعر شاعران
۵۴۷	سرود و نیایش مهر
۵۴۹	بخش نهم: سده، چشن‌های آتش
۵۵۱	فشرده مطالب بخش نهم
۵۵۴	سده - چشن‌های آتش
۵۶۱	پیدایی آتش مقدس آتشکده‌ها و هوشنگ
۵۶۱	سده
۵۶۵	انگیزه‌های دامتانی چشن سده
۵۶۷	روایتی دیگر درباره فریدون و بیوراسب
۵۷۲	نوسده - پرسده
۵۷۳	نمونه‌هایی از یادکرد سده و برگزاری آن در تاریخ گذشته
۵۷۹	مراسم برپایی چشن سده
۵۸۰	چشن‌های آتش میان اقوام و ملل دیگر
۵۸۷	آتش و چشن آتش میان ارامنه
۵۸۹	زسم آتش‌بستن به پای پرندگان و راندن جانوران به میان آتش
۵۹۲	راندن ددان و دام‌ها در آتش چشن سده
۵۹۵	چشن سده و برگزاری آن در دوران پس از ساسانیان

۵۹۸	برگزاری جشن سده تا آغاز استیلای مغول
۶۰۱	مراسم جشن سده میان زرتشتیان
۶۰۴	جشن سده در خطه خراسان
۶۰۸	همانندی از جشن سده نزد ارامنه
۶۰۸	مراسم جشن سده در ایران امروز
۶۱۰	جشن سده و مراسم آن پس از ساسانیان
۶۱۵	جشن سده در شعر و ادب پارسی
۶۲۵	جشن سده در اشعار تازی
۶۲۷	جشن‌های آتش، آذرگان - شهریورگان
۶۳۱	آذرگان - آذرخشن، آذرچشن
۶۳۲	اردیبهشتگان، گلستان جشن
۶۳۵	بخش دهم: جشن‌های دیگر سال
۶۳۷	فشرده بخش دهم، جشن‌ها به ترتیب زمان در سال
۶۴۸	فروردین، جشن آبانگاه
۶۴۹	سروش روز
۶۵۲	فروردگان
۶۵۳	اردیبهشتگان
۶۵۳	خردادگان
۶۵۶	جشن نیلوفر
۶۵۴	جشن تیرگان
۶۶۰	جشن آبپاشان میان ارامنه ایران
۶۶۰	جشن آبپاشان میان آشوری‌های ایران
۶۶۱	تیر و جشن - جشن تیرگان میان زرتشتیان ایران و مراسم آن
۶۶۳	فال کوزه میان ارامنه ایران
۶۶۴	جشن کوزه‌اندازی
۶۶۷	امردادگان
۶۶۷	شهریور جشن
۶۶۸	جشن خزان
۶۶۸	جشن مهرگان
۶۶۹	آبانگان
۶۷۰	فروردگان
۶۷۱	بهار جشن
۶۷۳	آذرگان

سینده	فهرست
۶۷۴	خرم‌روز و ارتباط آن با یلدا
۶۷۷	دی باذر - دیگان
۶۷۷	دی به‌سیر - دی بدین
۶۷۷	سیر مور
۶۷۸	بتیکان، دیگان
۶۸۰	گاوگیل
۶۸۲	بهن‌گان، بهمن‌چنه
۶۸۴	سده، نوسده
۶۸۴	بادبیره - کترین
۶۸۵	بادروز، جشن باد
۶۸۵	آبریزگان، آفریجگان
۶۸۷	مزدگیران، مزدگیران (روز زن)
۶۸۹	نوروز اتسهار
۶۸۹	سنگ تازه
۶۸۹	جشن کردفنا خسرو
۶۹۰	عید رامش انجام در ایام نوروز
۶۹۰	یوم الثعلب، روز روباه
۶۹۱	جشن پنتی
۶۹۱	جشن شمع
۶۹۲	روزهای یادبود و جشن‌های زرتشتیان
۶۹۳	جشن تولد زرتشت
۶۹۳	جشن «سندر»
۶۹۳	روزهای نیر Nabor
۶۹۴	جشن شاه‌عباسی
۶۹۵	جشن چلمو
۶۹۵	روزهای یادبود میان زرتشتیان
۶۹۶	روز جشن تولد
۶۹۶	روزهای زیارت و زیارتگاهها
۶۹۸	پیر سبز
۶۹۹	پیر هریشت
۷۰۰	سستی پیر
۷۰۱	پیر نارستانه
۷۰۲	پیر بانوی پارس
۷۰۳	پیر نارکی

گردآورنده:
شاهین کاویانی

